

Erasmus hareketliliğine katılım açığı: Yükseköğretim düzeyinde Türkiye-program ülkeleri karşılaştırması¹

Participation gap in Erasmus mobility: Comparison of Türkiye and program countries in higher education¹

Ezgi Özey^{a*} Selver Özözen Kahraman^b

^{ab} Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Çanakkale, Türkiye.

ORCID: E.Ö. 0000-0001-8137-8926; S.Ö.K. 0000 - 0001 - 6024 -0792

BİLGİ/INFO

Geliş/Received: 20.02.2024

Kabul/Accepted: 06.06.2024

Anahtar Kelimeler:

Uluslararası Eğitim Hareketliliği
Erasmus Programı
Türkiye

Keywords:

International Education Mobility
Erasmus Program
Türkiye

*Sorumlu yazar/Corresponding author:

(E. Özey) ozeyezgi@gmail.com

DOI: 10.17211/tcd.1440378

Atf/Citation:

Özey, E., & Özözen Kahraman, S. (2024). Erasmus hareketliliğine katılım açığı: Yükseköğretim düzeyinde Türkiye-program ülkeleri karşılaştırması. *Türk Coğrafya Dergisi* (85), 21-32.
<https://doi.org/10.17211/tcd.1440378>

ÖZ/ABSTRACT

Erasmus, AB tarafından finanse edilen, öğrencilerin/akademisyenlerin sınırlı bir süre boyunca yurt dışında eğitim almalarına imkân sağlayan ve kaynak ülkeye dönmeye zorunlu olduğu uluslararası bir değişim programıdır. Program, öğrencilere farklı kültürleri deneyimleme ve uluslararası bir perspektif kazanma fırsatı sunarak, onları küresel dünyada rekabet avantajına sahip bireyler haline getirmeye yönelik önemli bir rol üstlenmektedir. Aynı zamanda ülkeler arasında akademik, ekonomik, siyasi iş birliğini güçlendirerek küresel bir eğitim ağı oluşturmaktadır. Programın sunduğu fırsatlar nedeniyle, ülkelerin Erasmus hareketliliğine olan talebi zaman içinde artmıştır. Ancak, her ülkenin bu fırsatları eşit bir şekilde değerlendirdiğini söylemek mümkün değildir. Program ülkelerinin Erasmus hareketliliğine katılım açığına odaklandığımız bu çalışmada, öncelikle hareketliliğin ülkelerdeki mekânsal ve dönemsel (2004-2019) dağılımı analiz edilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin programa dahil olma süreci değerlendirilerek, hareketlilikteki konumu ortaya konulmuştur. Genel hareketlilik paterninin belirlenmesinin ardından, ülkelerin hareketliliğe katılımını etkilediği düşünülen ekonomik, sosyal ve akademik değişkenlere odaklanılmıştır. Bu amaçla Spearman Korelasyon analizi uygulanarak ülkelerin tanımlayıcı nitelikleri ile hareketliliğe katılım arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Analiz sonucuna göre ekonomik açıdan öne çıkan, nitelikli ve uluslararası arenada saygın üniversitelere sahip ülkelerin, daha yüksek yaşam standartları, kaliteli eğitim ve geniş iş fırsatları gibi çekicilikler sunarak Erasmus hareketliliğinden daha fazla pay aldıkları görülmektedir. Çalışma, öğrenci hareketliliğinin ülkelerin sosyo-ekonomik ve akademik motivasyonlarından daha fazla etkilendiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, öğrencilerin bu ülkeleri tercih etmelerinin geniş kapsamlı çekim faktörlerinden kaynaklandığını göstermektedir. Çalışmanın dikkat çektiği bir diğer bulgu, personel hareketliliğinin daha çok bireysel motivasyonlara dayandığıdır. Bu durum, akademisyenlerin uluslararası deneyim kazanma sürecini daha kişisel hedeflere dayandırdıklarını ve bu sürecin daha öznel bir doğaya sahip olduğunu göstermektedir.

Erasmus is an internationally funded exchange program by the EU, providing students/academics with the opportunity to receive education abroad for a limited period, with a mandatory return to their home country. The program plays a crucial role in shaping individuals as globally competitive by offering them the chance to experience different cultures and gain an international perspective. Simultaneously, it strengthens academic, economic, and political collaboration among countries, contributing to the formation of a global educational network. Due to the opportunities presented by the program, the demand for Erasmus mobility has increased over time. However, asserting that each country equally exploits these opportunities is not possible. In this study, focusing on the participation gap in Erasmus mobility among program countries, we first analyze the spatial and temporal distribution of mobility within countries from 2004 to 2019. Additionally, we evaluate Türkiye inclusion process in the program, highlighting its position in mobility. After determining the general mobility pattern, the study focuses on economic, social, and academic variables believed to influence countries' participation in mobility. For this purpose, Spearman Correlation analysis is applied to examine the relationships between countries' descriptive qualities and their participation in mobility. According to the analysis, economically prominent countries with reputable universities on the international stage tend to garner a larger share of Erasmus mobility by offering attractions such as higher living standards, quality education, and extensive job opportunities. The study indicates that student mobility is more influenced by countries' socio-economic and academic motivations, revealing that students' preferences for these countries stem from comprehensive pull factors. Another noteworthy finding emphasized by the study is that staff mobility relies more on individual motivations, indicating that academics base their international experience on personal goals, making this process more subjective in nature.

¹ Bu çalışma Ezgi Özey'in (2023) "Erasmus Programı hareketliliğinin Türkiye üniversitelerindeki mekânsal ve dönemsel analizi" başlıklı doktora tezinden faydalanılarak üretilmiştir.

¹ This work was produced by utilizing Ezgi Özey's (2023) doctoral dissertation titled "Spatial and temporal analysis of Erasmus program mobility in Turkish universities".

Extended Abstract

Introduction

International education mobility has shown a rapidly increasing trend in recent years. This growth is not only linked to the desire of participants to receive education in different countries but also directly associated with the competitive environment created by globalization and the demands in the labor market. Due to the significant potential in the higher education market, countries are directed towards various strategies to compete internationally and stand out.

In this context, the Erasmus Program signals the growing importance of international education mobility and continues to be an effective tool in countries' strategies for internationalization. Enacted in 1987, Erasmus played a central role in the Bologna Process, laying the foundation for the European Higher Education Area. As a result, the Erasmus Program has established a strong network among students and academics internationally, playing a crucial role in the global education field.

Although Türkiye joined the Erasmus Program at a later stage compared to many European countries, its participation is considered a significant milestone in the country's integration process with the EU. The program has witnessed substantial demand in Türkiye over the years. Factors such as Türkiye being in the middle-income bracket and the strict visa regimes imposed by European countries may limit international mobility from Türkiye. This program makes international mobility more accessible for Turkish participants by offering them the experience of living and studying in Europe for a limited period. Additionally, it provides financial support to help participants overcome financial challenges.

While the Erasmus Program generally offers important opportunities for equality, it cannot be said that every country equally benefits from this mobility. There exists a significant participation gap among countries in terms of time and spatial context when it comes to benefiting from mobility. At this point, a critical question that needs consideration is: What are the factors influencing these inequalities among countries?

Data and Method

Inspired by this research question, the primary aim of this study is to analyze the spatial and temporal distribution of mobility in program countries (2004-2019). To achieve this, annual data on the number of students and staff published by the European Commission for program countries (34 countries) between 2004 and 2019 were utilized. Another significant goal of the study is to evaluate Türkiye's participation process in the program, examine changes in mobility over the 15-year period (2004-2019), and highlight the potential of Erasmus mobility. In this context, data on student and staff mobility published annually by the National Agency were utilized.

Following the determination of the general mobility pattern, another aim is to analyze the relationship between countries' participation in mobility and economic, educational, and internationalization dynamics. Variables such as GDP to assess the

economic level of countries, the number of students and academics enrolled in higher education to determine the quality of education and teaching, and the number of universities in the top global rankings were used. Additionally, to understand the internationalization dimension, the grant amount given to countries and the number of students/staff participating in mobility were considered. Spearman Correlation Analysis was applied to analyze these data, thereby evaluating the relationships between Erasmus participation among countries and economic, educational, and internationalization dynamics.

Results and Discussion

The obtained results reveal strong positive relationships between student mobility participation and variables such as the GDP of countries, the number of universities in the top rankings, the number of students and academics enrolled in higher education, and the grant amount given to countries. Consequently, countries that stand out economically, possess prestigious and internationally recognized universities, and encourage student and staff mobility through various support mechanisms tend to have a greater share in Erasmus mobility. These countries are more in demand in the global education arena due to their ability to offer better living conditions, international collaborations, high-quality education, and career opportunities, aiming to attract the interest of international students.

When evaluating these relationships from the perspective of staff mobility, strong but close-to-lower-bound relationships were found between staff mobility participation and student mobility participation, the grant amount given to countries, and the number of academics enrolled in higher education. On the other hand, there was a moderate relationship between the number of enrolled students in higher education and the number of universities in the top rankings and the GDP of countries. This indicates that student mobility is more influenced by the economic, social, and academic motivations of countries, and students consider various factors when choosing their countries. In contrast, staff mobility is more based on individual motivations. This highlights that the international mobility experiences of academics are shaped not only by institutional gains but also by the individual's goals and values. These differences between the two types of mobility stem from factors such as participant identity, duration of mobility, costs, the purpose of mobility, and capacity.

1.Giriş

Küreselleşme, ülkeler arasındaki sınırların giderek daha fazla ortadan kalktığı, dünya çapında bilgi, teknoloji, insan, öğrenci ve akademisyen akışının hızla arttığı bir süreci ifade etmektedir. Bu süreç kültürel etkileşimi, çok kültürlü eğitimi, eğitimin evrensel işlevlerini ve uluslararası iş birliğini ön plana çıkarırken, yükseköğretimin uluslararası boyutunda da önemli değişimlere sebep olmuştur. Yükseköğretim pazarının küresel ölçekte genişlemesi, bilgi üretiminin artması ve ekonomik getirilerin yükselmesi, ülkeleri küresel rekabetin içinde önemli bir konumda olmaya yönlendirmiştir. Bu durum, ülkeler arasında daha fazla pay elde etmek için yoğun bir mücadeleyi beraberinde getirmiştir.

Bu rekabet ortamında dikkat çeken stratejik hamlelerden biri, Erasmus Programı olarak öne çıkar. AB tarafından belirlenen sınırları, dış çerçeveyi ve kuralları içeren bu program, katılımın gönüllü olduğu bir süreci ifade eder. Erasmus hareketliliğinin başlatılmasında, düzenli bir şekilde uygulanmasında ve sürdürülmesinde birçok kurum ve birim (Avrupa Komisyonu, Ulusal Ajans, üniversiteler, koordinatörlükler) farklı roller üstlenmektedir. Bu özellikleri nedeniyle Erasmus hareketliliği, bireysel hareketliliklere göre daha az risk içermesi ve sağladığı maddi desteklerle diğer hareketliliklerden ayrılan bir yapıya sahiptir. Erasmus, dünya çapındaki değişim programları arasında en istikrarlı ve kapsamlı olanı olmasına rağmen, katılımcı ülkelerin programdan eşit şekilde faydalanmadığı gözlemlenmektedir. Bu katılım açığı, Erasmus üyesi ülkeler arasında jeopolitik konumları ve pratik tercihleri yansıtan bir merkez/çevre ayrımını güçlendirmektedir.

Türkiye gibi AB üyesi olmayan, ancak uluslararasılaşma hedefi olan bir ülke için de Erasmus Programı büyük önem taşımaktadır. Türkiye'nin gelişmekte olan ülke konumunda olması, Avrupa ülkelerinin uyguladığı katı vize rejimleri ve uluslararası hareketliliğin maliyetli olması gibi faktörler, Türkiye'den uluslararası hareketliliğe katılımı kısıtlamaktadır. Erasmus Programı, bu zorlukları aşmak adına sınırlı bir süre içinde Avrupa'da yaşama ve eğitim görme deneyimi sunan, aynı zamanda maddi destek sağlayan kurumsal bir yapı olarak öne çıkmaktadır. Bu sayede, uluslararası hareketlilik Türk öğrenciler için daha erişilebilir hale gelmektedir.

Türkiye'de son yıllarda uluslararası hareketliliğe olan talep artışı, uluslararasılaşma stratejilerindeki gelişmeler ve değişim programlarına duyulan ilginin artması, bu alandaki araştırmalarda önemli bir artışa neden olmuştur. Özellikle son dönemlerde hareketlilik araştırmaları uluslararası göç çalışmalarında giderek daha fazla dikkat çeken bir konu haline gelmiştir (Sirkeci & Cohen, 2013; Favell, 2014; Teichler, 2015; Caron, 2024). Bu konu, klasik göç teorilerinde genellikle ihmal edilen bir konu olmasına rağmen, çağdaş göç teorilerinde beşerî sermaye göçü ve nitelikli göç gibi konularla birlikte ele alınmaktadır. Erasmus hareketliliğine dair çalışmaları ise ilgili literatürün satır aralarında görmek mümkündür. Türkiye'de Erasmus hareketliliği üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde genellikle programın dil öğrenme, yeni kültürlerle tanışma, akademik iş birliği gibi konulardaki katkılarına odaklanılmıştır (Kavrar & Çankaya, 2022; Elmalı, 2013; Yıldız & Yöntem, 2017). Ayrıca, kamu diploması aracı olarak Erasmus'un rolünü ele alan çalışmalar (Akgün vd., 2020; Akar & Gürkaynak, 2022; Özel, 2021) ve katılımcıların programa yönelik görüşlerini tespit eden araştırmalar (Adanır & Susam, 2019; Ünal, 2016) literatüre katkı sağlamıştır. Diğer yandan, Erasmus hareketliliğinin göç potansiyelini inceleyen çalışmalar da (Çalışkan, 2017; Zeybek Kabakcı & Şimşek, 2015; Özey, 2023) bu alandaki bilgi birikimini arttırmıştır.

Konuya yönelik yapılan çalışmalara rağmen, Türkiye'de Erasmus olgusu özellikle mekânsal ve dönemsel açılardan yeterince araştırılmamıştır. Türkiye'de yükseköğretime kayıtlı öğrenci sayısının fazla olması, Erasmus Programı için önemli bir potansiyel sunmaktadır. Bu bağlamda, Erasmus hareketliliğine yönelik mevcut potansiyelin belirlenmesi ve buna yönelik stratejilerin geliştirilmesi büyük bir öneme sahiptir. Bu çerçevede, konuya

sadece tek seferlik bir hareketlilik olarak değil, aynı zamanda gelecekteki olası göç davranışlarının başlangıcı olarak ele alınarak, Erasmus Programı'nın Türkiye'deki etkilerini anlamak için farklı bir perspektif geliştirmek önemlidir. Nitekim bu çalışma hem program ülkelerini hem de Türkiye'yi içeren Erasmus hareketliliğini mekânsal ve dönemsel (2004-2019) açıdan ele alınarak, Türkiye'nin bu programdaki konumunu ve etkisini detaylı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Genel hareketlilik paterninin belirlenmesinin ardından, ülkelerin hareketliliğe katılma durumlarındaki eşitsiz dağılımda etkili olan ekonomik, sosyal, akademik değişkenlerin etkisi analiz edilmiş ve konuya yönelik çıkarımlarda bulunulmuştur.

2. Yöntem

Bu çalışmada temel veri toplama aracı olarak ulusal/uluslararası kurum ve kuruluşların resmi istatistiklerinden (raporlar, indeksler, dokümanlar) yararlanılmış ve çalışmanın amaçları doğrultusunda iki farklı veri grubu kullanılmıştır (Tablo 1).

1. grup olarak kabul edilen veriler iki farklı amaçla toplanmıştır. İlk olarak Erasmus hareketliliğinin genel paternini ortaya koymak amacıyla Avrupa Komisyonu'nun program ülkelerine (34 ülke) yönelik 2004-2019 yılları arasında yıllık periyotlarda yayınlanmış olduğu öğrenci ve personel sayılarından faydalanılmıştır. Bu noktada 2004 yılının başlangıç olarak seçilmiş olmasının nedeni, Türkiye'nin bu yılda programa dahil olmasıdır. Komisyon verilerine göre, öğrenci ve personel sayıları son olarak 2019 da ayrı ayrı yayınlanmıştır. Ancak, bu tarihten sonra veriler toplam olarak sunulmuş ve öğrenci ile personel ayrımı gözetilmiştir. Bu nedenle, çalışmada 2004-2019 yılları arasındaki veriler kullanılmıştır. 1. grup verilerin bir diğer toplanma sebebi ise programda yer alan ülkelerin sosyo-ekonomik niteliklerinin programa katılım üzerindeki etkisini belirlemektir. Buradan hareketle üç farklı kategori belirlenmiştir. Ülkelerin ekonomik düzeyini anlamak amacıyla Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH), eğitim ve öğretimdeki niteliğini ve prestijini belirtmek amacıyla yükseköğretime kayıtlı öğrenci ve öğretim üyesi sayısı ile dünya üniversiteleri sıralamasında ülkelerin ilk binde yer alan üniversite sayıları kullanılmıştır. 2019 yılında Times Higher Education (THE) tarafından yayınlanan bu sıralama dünya genelindeki üniversitelerin eğitim, araştırma, atf ve uluslararasılaşma gibi kriterleri doğrultusunda oluşturulmuştur. Son olarak uluslararasılaşma kategorisinde ise ülkelere verilen hibe miktarı ve hareketliliğe katılan öğrenci/personel sayılarına yer verilmiştir.

2. grup veriler ise Türkiye'nin Erasmus hareketliliğindeki potansiyelinin ortaya konulması ve 15 yıllık (2004-2019) periyotta hareketlilikteki değişimleri ele alabilmek amacıyla toplanmıştır. Bu bağlamda Ulusal Ajans'ın yıllık olarak yayınlanmış olduğu öğrenci ve personel hareketliliği verileri kullanılmıştır.

2.1. Veri Analizi

Bu çalışmada verilerin analiz edilme sürecinde *Korelasyon Analizi* yöntemi kullanılmıştır. Korelasyon analizi, iki değişken arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Bu yöntem, değişkenler arasında bir ilişkinin var olup olmadığını, ilişkinin gücünü ve yönünü hesaplanmak amacıyla taşımaktadır (Kalaycı, 2014:217). Analizin uygulanabilmesi

Tablo 1. Çalışmada kullanılan verilere ait bilgiler.**Table 1.** Information on the data used in the study.

Veri Grubu	Veri Türü	Kategoriler	Kategorilere Göre Belirlenen Değişkenler	Yıl	Kaynak	
1. Grup	Uluslararası	Erasmus Program Ülkelerine Ait Veriler	Ekonomik	Ülkelerinin GSYİH'sı (€)	2019	Dünya Bankası
			Eğitim ve Öğretim	Yükseköğretime Kayıtlı Öğrenci Sayısı	2019	Dünya Bankası
				Yükseköğretime Kayıtlı Öğretim Üyesi Sayısı	2019	Dünya Bankası
				THE Sıralamasına Göre Program Ülkelerinin İlk Bine Giren Üniversite Sayıları	2019	THE
			Uluslararasılaşma	Program Kapsamında Ülkelere Verilen Hibe Miktarı (€)	2019	Avrupa Komisyonu
				Hareketliliğe Katılan Öğrenci Sayısı	2004-2019	Avrupa Komisyonu
Hareketliliğe Katılan Personel Sayısı	2004-2019	Avrupa Komisyonu				
2. Grup	Ulusal	Uluslararasılaşma	Türkiye'de Erasmus Beyannamesine Sahip Üniversitelere Ait Veriler	Erasmus Öğrenci Hareketliliğinin Yıllara Göre Dağılımı	2004-2019	Ulusal Ajans
			Erasmus Personel Hareketliliğinin Yıllara Göre Dağılımı	2004-2019	Ulusal Ajans	

için öncelikle verilerin normal dağılıma uyup uymadığını belirlemelidir. Bu sebeple normallik testleri uygulanmış ve gözlem sayısı $n < 50$ olduğu için Shapiro Wilk Testi tercih edilmiştir. Bu sonuçlara göre test edilen değişkenlerin tümü %95 güvenilirlik düzeyinde $p < 0,05$ olduğu için veriler normal dağılmamıştır (Tablo 2).

Aynı zamanda tanımlayıcı istatistiklerde veri setinin nasıl dağıldığını belirlemek için Skewness (Çarpıklık) ve Kurtosis (Basıklık) değerlerine de bakılmıştır. Tabachnick & Fidell, (2013)'e göre bu değerlerin normal kabul edilebilmesi için -1.5 ve +1.5 arasında olması gerekmektedir. Analizde kullanılan veri setinde Skewness ve Kurtosis değerlerinin hiçbiri -1.5 ve +1.5 arasında değildir. Dolayısıyla bu veriler normal bir dağılım sergilememektedir. Korelasyon analizi için gerekli varsayımların karşılanamaması nedeniyle Spearman Korelasyon tercih edilmiştir.

Spearman Korelasyon Analizi'nde sonuçların yorumlanmasında kullanılan bazı değerlerden bahsetmek yararlı olacaktır. İlişkinin yönünü ve şiddetini, katsayının büyüklüğü belirlemek amacıyla "r" işareti kullanılırken, -1 ve +1 arasında bir değer almaktadır. "p" olarak belirtilen değerler ise anlamlılığı açıklamaktadır ($p < 0.05$). Korelasyon katsayısının güç düzeyini yorumlarken kullanılan temel kriterler ise şunlardır:

- 0.00/ İlişki yok
- 0.01-0.29/ Zayıf düzey ilişki
- 0.30-0.70/ Orta düzey ilişki
- 0.71-0.99/ Güçlü düzey ilişki
- 1.00/ Çok güçlü düzey ilişki anlamına gelmektedir (Köklü vd., 2006:22).

Bu çalışmada Spearman Korelasyon Analizi'nin tercih edilme nedeni, Erasmus ülkelerindeki hareketliliğin mekânsal dağılımındaki eşitsizlikleri ele alarak, ülkelerin programa katılımı ile ekonomik, eğitim-öğretim ve uluslararasılaşma dinamikleri arasında potansiyel bir doğrusal ilişki olup olmadığını belirlemektir. Eğer bir ilişki söz konusuysa, bu ilişkinin yönünü ve düzeyini analiz etmek amaçlanmıştır.

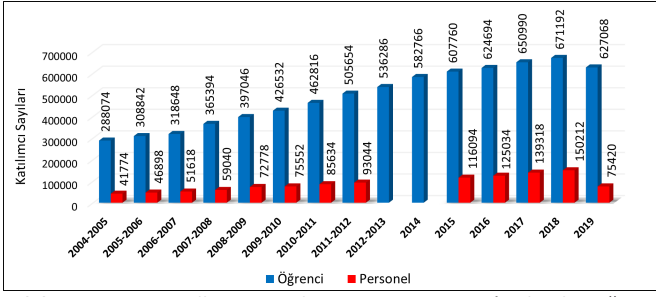
Tablo 2. Normallik testi sonuçları.**Table 2.** Normality test results.

Değişkenler	Shapiro-Wilk	
	İstatistik	P
Toplam Hibe Miktarı (€)	0,263	0,000
Yükseköğretime Kayıtlı Öğrenci Sayısı	0,575	0,000
Yükseköğretime Kayıtlı Akademisyen Sayısı	0,604	0,000
THE Sıralamasına Göre Ülkelerin İlk Bine Giren Üniversite Sayıları	0,637	0,000
GSYİH (€)	0,644	0,000
Erasmus'a Katılan Öğrenci Sayısı	0,740	0,000
Erasmus'a Katılan Personel Sayısı	0,886	0,002

3. Program Ülkelerinde Erasmus Hareketliliğinin Zamansal ve Mekânsal Değişimi

Eğitim ve öğretim alanında AB'nin öncü programlarından biri olarak kabul edilen Erasmus Programı, 1987 yılında başlatılmış ve başlangıcından itibaren çeşitli dönemlerde birçok farklı programın (Sokrates, Hayat Boyu Öğrenme) parçası olmuştur. 2014 yılından itibaren ise genişletilmiş bir perspektifle Erasmus+ olarak adlandırılmıştır. Yükseköğretimde ülkeler ve kurumlar arasında iş birliğini geliştirme, Avrupa vatandaşı kimliğini yaygınlaştırma, eğitim kalitesini artırma ve kültürlerarası diyalogu teşvik etmeyi amaçlayan (Duman, 2001; Küçükcan & Gür, 2009) bu program, katılımcılara farklı kültürleri deneyimleme ve uluslararası bir perspektif kazanma fırsatı sunarak, onları küresel dünyada rekabet avantajına sahip bireyler haline getirmeye yönelik önemli bir rol üstlenmektedir.

Erasmus Programı, ilk yıllarında sınırlı bir katılımcı kitlesine sahip olsa da zaman içinde birçok ülkenin programa dahil olmasıyla birlikte büyüyüp genişlemiştir. 2021 yılı itibarıyla, 27 AB üyesi ve 6 AB üyesi olmayan olmak üzere toplamda 33 ülke (Birleşik Krallık ve ortak ülkeler dışında) programda yer almaktadır. Üye sayısındaki bu artış zaman içinde hareketliliğe olan katılımı ve talebi de artmıştır. 1987'de 3.244 öğrenci hareketliliğe katılırken, 2019 yılında bu rakam 627.068'e yükselmiştir (Avrupa Komisyonu, 2020). Ancak, Covid salgını nedeniyle

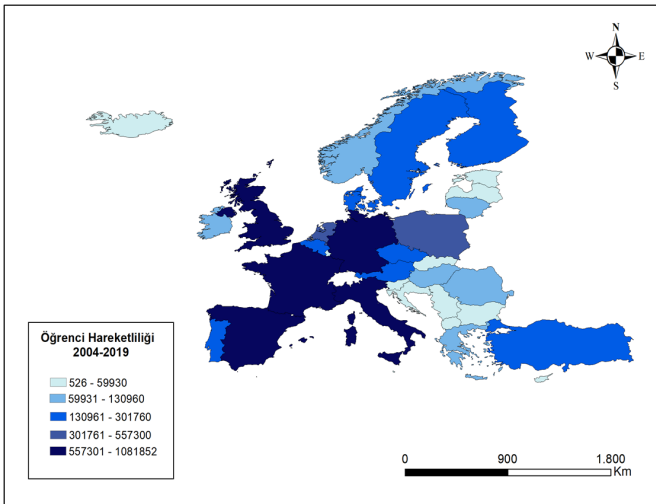
Şekil 1. 2004-2019 yılları arasında Erasmus Programı'na katılan öğrenci ve personel sayıları (Avrupa Komisyonu, 2020).

Figure 1. Number of students and staff participating in the Erasmus Program between 2004-2019 (European Commission, 2020).²

2019'da ortaya çıkan seyahat kısıtlamaları, üniversitelerin kapatılması ve sosyal mesafe önlemleri programın faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir. Bu dönemde, birçok üniversite çevrimiçi öğrenme platformlarına geçiş yapmış ve yaklaşık 165.000 kişi bu değişimden doğrudan ve dolaylı olarak etkilenmiştir (EP, 2020). Ayrıca Erasmus Öğrenci Ağı'nın Mart 2020'de gerçekleştirildiği anketin bulguları ve Hocaoglu Bahadır & İba Gürsoy'un (2020) Kırklareli Üniversitesi'nden programa katılacaklara yönelik uyguladıkları mülakatlar da uluslararası öğrencilerin bu dönemde salgından etkilendiğine dair önemli sonuçlar ortaya koymaktadır (ESN, 2020; Bahadır & Gürsoy, 2020). Salgın sonrasında, alınan önlemlerin gevşetilmesiyle birlikte, Erasmus faaliyetleri yeniden hız kazanmıştır (Şekil 1).

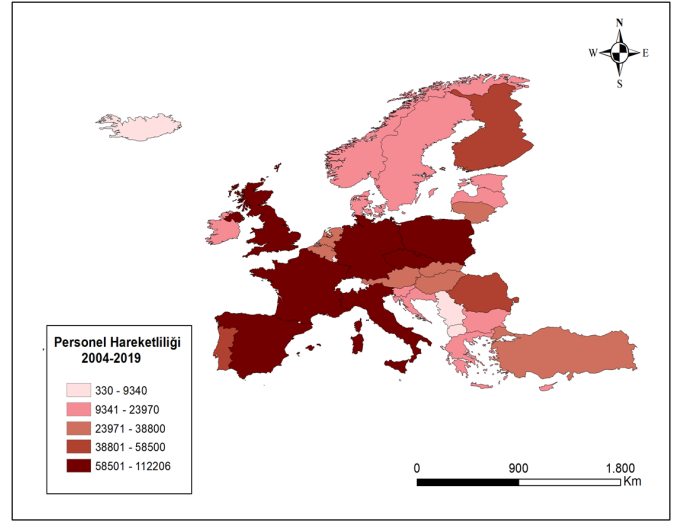
2004-2019 yılları arasında öğrenci hareketlilik payının en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla İspanya (%14,7), Fransa (%12,4) Almanya (%12,2), İtalya (%9,6) ve Birleşik Krallık'tır (%7,6). Diğer program ülkelerinin toplam öğrenci hareketliliğindeki payı ise %5'ten daha azdır. Personel hareketliliğinde toplam hareketlilik payının %5'ten fazla olduğu ülkeler sırasıyla İspanya (%9,8), Almanya (%8,9), Polonya (%8,7), İtalya (%6,9), Fransa (%6,6) ve Birleşik Krallık (%5,3) ve Çekya (%5,1)'dir (Avrupa Komisyonu, 2020) (Şekil 2,3).

Elde edilen verilere göre, Erasmus hareketliliğinde lider konumunda olan büyük ve geleneksel ülkelerin istikrarlı performansı, programın bu ülkeler için zamansal ve mekânsal ölçekte kritik bir rolü olduğunu göstermektedir. Ayrıca son yıllarda Po-

Şekil 2. 2004-2019 yılları arasında öğrenci hareketliliğinin ülkelere göre dağılımı.

Figure 2. Distribution of student mobility by country between 2004-2019.

Şekil 3. 2004-2019 yılları arasında personel hareketliliğinin ülkelere göre dağılımı.

Figure 3. Distribution of personnel mobility by country between 2004-2019.

lonya gibi yeni bölgesel merkezlerin yükselişi dikkat çekicidir. Bu değişim, sadece geleneksel güçlü oyuncuların değil, aynı zamanda yeni ve yükselen aktörlerin de sahneye çıkmasını sağlayarak Erasmus'un çeşitlenmiş bir hareketlilik ağına evrilmesine neden olmuştur. Programda öne çıkan ülkeler hareketliliği genellikle kendi aralarında gerçekleştirilmektedir. Bu durum, Erasmus Programı'nın stratejik ve jeopolitik bir önemini de vurgulamaktadır. Programın çeşitlenmiş yapısı, Avrupa içindeki ülkeler arasındaki ilişkileri şekillendirirken, merkez ve çevre arasındaki ayırım, katılımcı ülkelerin programdan farklı şekillerde yararlanmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, programın gelecekteki evrimi, bu merkez/ çevre dinamikleri üzerinden şekillenecektir.

4. Türkiye'de Erasmus Hareketliliğinin Zamansal ve Mekânsal Değişimi

Türkiye, AB ile entegrasyon sürecinde önemli bir adım olarak gördüğü Erasmus Programı'na 2004 yılında dahil olmuştur. Bu program aracılığıyla AB eğitim politikalarına uyum sağlamayı, eğitim kalitesini arttırmayı ve uluslararası iş birliklerini güçlendirerek küresel bir eğitim ağı kurmayı hedeflemektedir. Bu amaçlar kapsamında 2004 yılında toplamda 1.441 (giden öğrenci 1142/gelen öğrenci 299) öğrenci Erasmus hareketliliğinden yararlanmıştır ve Türkiye'nin hareketlilikteki payı %0,5'tir (program ülkeleri arasında 21. sırada). 2004 yılında yükseköğretime kayıtlı öğrenci sayısının 1.219.467 olduğu düşünüldüğünde bu öğrencilerin sadece %0,09'u Erasmus Programı'ndan yararlanabilmiştir (Ulusal Ajans, 2022).

2019 yılında ise Türkiye, öğrenci hareketliliğindeki payını önemli ölçüde arttırarak %3,1'e yükselmiş ve program ülkeleri arasında 10. sıraya yerleşmiştir. Bu dönemde Türkiye'de Erasmus Beyannamesi'ne sahip 188 üniversite bulunmakta ve bu üniversitelerin toplam öğrenci sayısı 3.740.332'dir. Erasmus öğrencileri ise bu sayının %0,4'ünü oluşturmaktadır (Ulusal Ajans, 2022). Lüksemburg'da bu oran %27,6 iken, Lihtenştayn'da %14,1, Fransa'da %2,6, Almanya'da ise %2,2'dir. Bu oranlarla kıyaslandığında Türkiye, program ülkeleri arasında yükseköğretime kayıtlı öğrenci sayısında ilk sırada yer almasına rağmen, Erasmus Programı'ndan beklenen düzeyde yararlanamamaktadır. Bu durum, Türkiye'nin potansiyelini tam olarak değerlen-

² Avrupa Komisyonu tarafından sağlanan veri setinde, 2012-2014 yılları arasında personel hareketliliği konusundaki eksikliklerden dolayı, bu yıllara ait personel sayılarına yer verilememiştir.

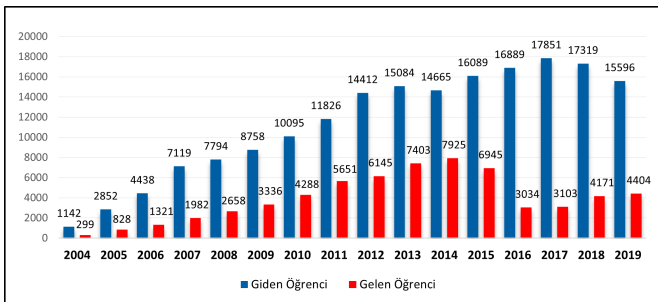
diremediğine ve Erasmus fırsatlarından maksimum ölçüde faydalanması için daha etkili stratejiler geliştirmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Şekil 4'ten de anlaşıldığı gibi öğrenci hareketliliğine olan talebin zaman içinde arttığı ancak bu talebin ülkedeki toplumsal, ekonomik ve siyasi koşullardan etkilendiği açıktır. Giden öğrenci sayılarındaki istikrar, pandemi ve ekonomik krizin etkisiyle bozulmuş olsa da gelen öğrenci sayılarındaki azalma 2016 yılı itibarıyla belirginleşmiştir. Bu düşüşte, ülkedeki siyasi istikrarsızlık ve terör saldırıları gibi faktörlerin etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, bu dönemde uygulanan olağanüstü hâl önlemlerinin de etkisi olabileceği tahmin edilmektedir (Özey, 2023). Erasmus Öğrenci Ağı (ESN) Halkla İlişkiler Sorumlusunun aşağıdaki ifadeleri de bunu desteklemektedir: "Üniversiteler arası anlaşmalar var ama öğrenciler bunu değiştirebiliyor. Bu yaz Türkiye'de yaşanan saldırılar ve darbe girişimi uluslararası öğrenci sayısını geçen yıla göre yarıya düşürdü. Öğrenciler çekindi. Türkiye, yurt dışından öğrenci kabul etmeyi hiçbir zaman iptal etmedi. Ama bazı ülkeler ya da üniversiteler, Türkiye'ye öğrencilerin gitmesine izin vermedi. Bir kısmı da ancak sorumluluk kabul etmemek şartıyla izin verdi." (Bilgehan, 2016). 2016 yılından sonra ortaya çıkan toparlanma süreci ise rakamlara da yansımış, 2019 yılında gelen öğrenci sayılarında bir artış gözlemlenmiştir.

Türkiye'nin 2004-2019 yılları arasındaki personel hareketliliğine dair değişimler gözlemlendiğinde, 2004 yılında %1,3'lük payla 21. sırada bulunan ülkede toplamda 557 öğretim elemanı³ (giden 339/gelen 218), Erasmus hareketliliğinden yararlanmıştır. Bu dönemde 65 üniversite Erasmus Programı'nda yer alırken, bu üniversitelerde görev yapan 72.471 öğretim elemanının %0,4'ü programa dahil olmuştur. Ancak, 2019 yılına gelindiğinde %2,7'lik payla 16. sıraya yükselmiştir (Ulusal Ajans, 2022) (Şekil, 5).

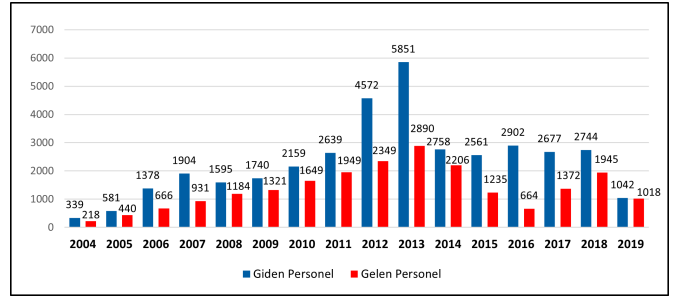
Personel hareketliliği, öğrenci hareketliliği gibi dönemin koşullarından etkilenmiş, özellikle 2016 yılında Türkiye'nin siyasi konjonktüründeki sorunlar, Türkiye'ye gelen personel sayısını olumsuz etkilemiştir. 2016 yılından sonra gelen personel sayısında bir artış gözlenirken, 2019 yılında hem gelen hem de giden personel sayılarında bir azalma yaşanmıştır. Bu durum, ülkedeki dış ilişkilerin ve iç politikanın personel hareketliliğine etkilerini yansıtmaktadır.

2004-2019 döneminde Türkiye'nin öğrenci hareketliliğinde öne çıkan ve geri planda kalan ülkeler, çalışmanın odak noktalarından biridir. Bu süre zarfında Türkiye'nin en fazla öğrenci gön-

Şekil 4. Türkiye'de Erasmus öğrenci hareketliliğinin yıllara göre değişimi (2004-2019) (Ulusal Ajans, 2004-2013; Avrupa Komisyonu, 2014-2019).

Figure 4. Change in Erasmus student mobility in Türkiye over the years (2004-2019) (National Agency, 2004-2013; European Commission, 2014-2019).

Şekil 5. Türkiye'de Erasmus personel hareketliliğinin yıllara göre değişimi (2004-2019) Ulusal Ajans, 2004-2013; Avrupa Komisyonu, 2014-2019).

Figure 5. Change in Erasmus personnel mobility in Türkiye over the years (2004-2019) (National Agency, 2004-2013; European Commission, 2014-2019).

derdiği ülke Polonya'dır (%20,6). Polonya'yı sırasıyla Almanya (%17,3), İtalya (%8,3), İspanya (%7), Çekya (%4,8), Hollanda (%4,5), Fransa (%4,5), Portekiz (%4,1), Macaristan (%3,5) ve Litvanya (%3,3) takip etmektedir. Bu ülkeler gönderilen öğrenci hareketliliğinin yaklaşık %80'ini (77,9) oluşturmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2020) (Şekil 6).

Türkiye'ye en fazla öğrenci gönderen ülkeler arasında ise %28,7'lik payla Almanya ilk sıradadır. Onu Fransa (%10), Polonya (%9,5) Hollanda (%7,7), İtalya (%5,6), Romanya (%5), İspanya (%4,4), Litvanya (%4,2), Çekya (%3,4) ve Belçika (%2,5) izlemektedir. Bu ülkeler aynı zamanda kabul edilen öğrenci hareketliliğinin %81'ini oluşturmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2020) (Şekil 6).

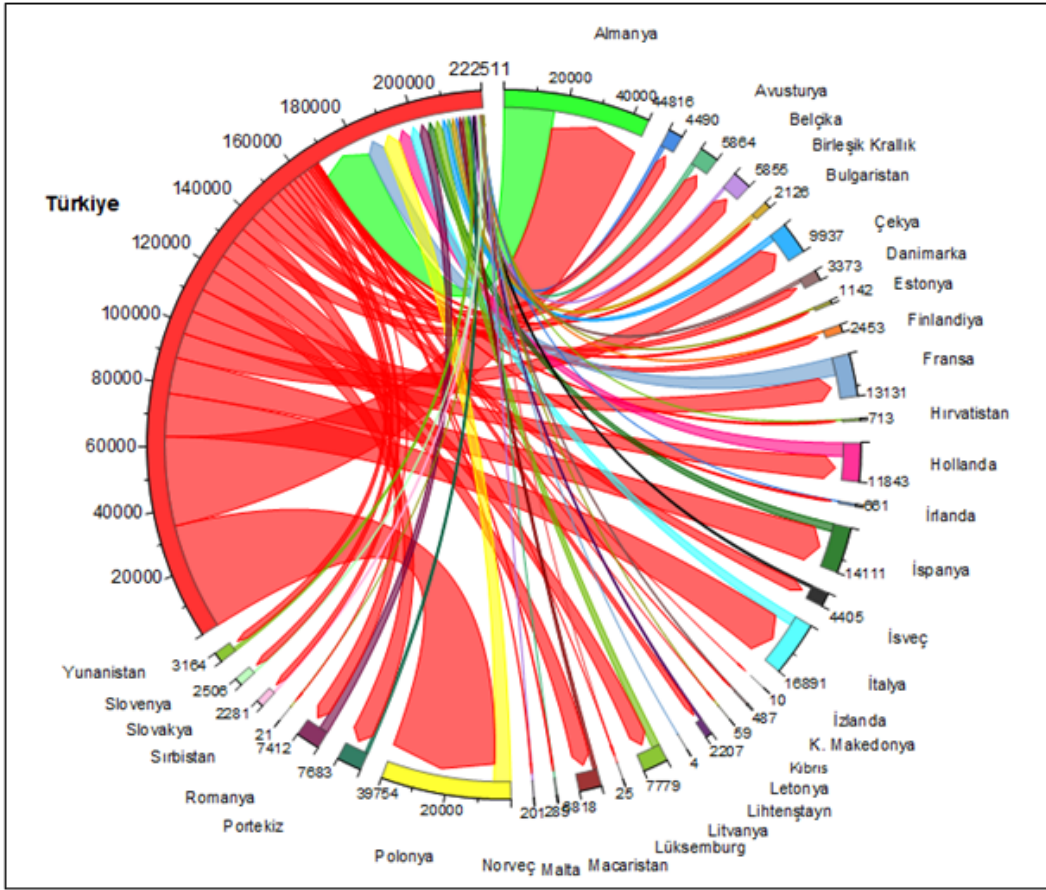
Personel hareketliliği, öğrenci hareketliliğinden farklı dinamiklere sahip olmasına rağmen, her iki türde de öne çıkan ülkeler benzerlik göstermektedir. Türkiye'nin 2004-2019 yılları arasında en çok personel gönderdiği ilk 10 ülke şu şekildedir: Polonya (%13,5), Almanya (%12,2), İtalya (%9), İspanya (%7,4), Çekya (%5,9), Romanya (%4,9), Macaristan (%4,9), Litvanya (%4,7), Portekiz (%4,6) ve Birleşik Krallık (%3,8). Bu ülkeler, gönderilen personel hareketliliğinin %71'ini oluşturmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2020) (Şekil 7).

Türkiye'ye personel gönderen ilk 10 ülke ise Polonya (%16,6), Almanya (%10,4), Romanya (%8,3), Çekya (%7,3), Bulgaristan (%7,1), Litvanya (%6,3), Fransa (%4,4), İtalya (%4,3), İspanya (%4,1) ve Macaristan'dır (%3,7). Yine bu ülkeler, kabul edilen personel hareketliliğinin %72,4'ünü oluşturmaktadır. Her iki hareketlilikte de benzer ülkelerin öne çıkması, bu alandaki iş birliklerinin belli başlı aktörler etrafında şekillendiğini göstermektedir (Avrupa Komisyonu, 2020) (Şekil 7).

Genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'nin öğrenci hareketliliği açısından güçlü gönderen, zayıf alan bir ülke konumunda olduğu görülmektedir. Türkiye, diğer ülkelere öğrenci gönderme konusunda etkili bir performans sergilerken kendi ülkesine öğrenci çekme konusunda sınırlı bir başarı göstermektedir. Bu durum, Türkiye'nin uluslararası öğrenci çekme noktasında daha fazla çaba harcaması gerektiğini göstermektedir. Öte yandan, personel hareketliliği açısından Türkiye, daha çok gönderen ülke konumunda olsa da dengeli bir profil sergilemektedir.

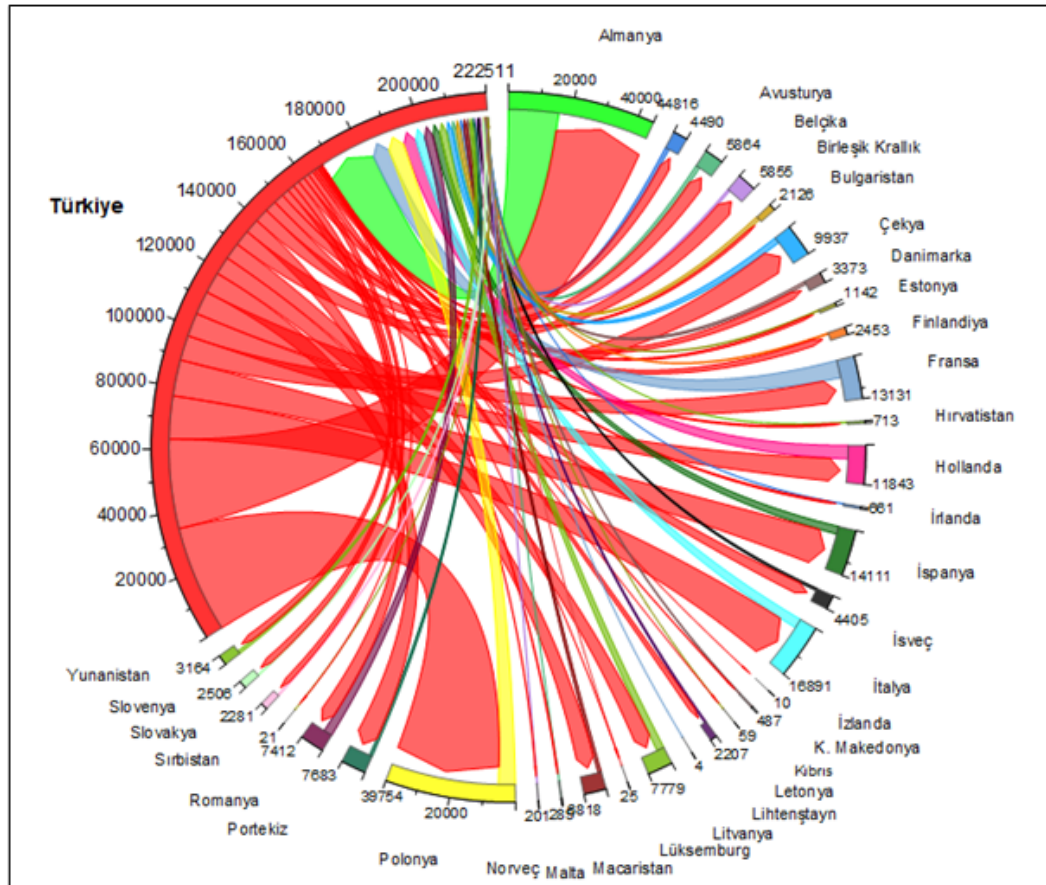
2004-2019 yılları arasında öğrenci hareketliliğinde Batı (Almanya, Hollanda, Fransa vb.) ve Doğu Avrupa (Polonya, Ro-

³ 2004-2005 Socrates/Erasmus Programı Değişim İstatistikleri raporunda öğretim elemanı hareketliliği ifadesi kullanılmasına rağmen, 2014-2019 yılı Avrupa Komisyonu raporlarında personel hareketliliği ifadesi kullanılmaktadır. Bu nedenle metinde ilgili yerlerde personel hareketliliği ifadesine vurgu yapılmıştır.

Şekil 6. Türkiye bağlantılı yükseköğretim Erasmus öğrenci hareketliliğinin karşılıklı dağılım diyagramı (2004-2019).

Figure 6. The mutual distribution diagram of higher education Erasmus student mobility linked to Türkiye (2004-2019).

Şekil 7. Türkiye bağlantılı yükseköğretim Erasmus personel hareketliliğinin karşılıklı dağılım diyagramı (2004-2019).

Figure 7. The mutual distribution diagram of higher education Erasmus Staff Mobility linked to Türkiye (2004-2019).

manya) ülkeleri öne çıkarken, personel hareketliliğinde ise Doğu Avrupa ülkeleri öne çıkmaktadır. Kuzey Avrupa (İzlanda, Norveç vb.) ülkeleri ise hem öğrenci hem de personel hareketliliğinde daha sınırlı bir etkileşime sahiptir (Şekil 6,7).

Türkiye ile olan hareketlilikte Polonya'nın öne çıkmasında ülkede yükseköğretime kayıtlı öğrenci sayısının yüksek olması, eğitim dilinin İngilizce olması, eğitim maliyetlerinin birçok Avrupa ülkesine nazaran düşük olması, hareketliliğe uygun kurum sayısının fazlalığı (Kosmaczewska, 2015) ve Polonya'nın para birimi zlotinin Türk lirasına yakın olması (1 zloti=4,39 Türk lirası) (Karlı & Özel, 2020) gibi faktörler etkili olmaktadır. Diğer yandan Almanya'nın öne çıkmasında, Türkiye'yle olan tarihsel, ekonomik, askeri ve kültürel bağlar belirleyici bir etkiye sahiptir. Özellikle bu bağlar, iki ülke arasındaki ilişkilerin güçlenmesine ve Erasmus hareketliliğinin şekillenmesine katkı sağlamıştır. Fransa, Hollanda gibi ülkelerin öne çıkmasında ise 1960'lı yıllarda yapılan işçi anlaşmalarının etkisi göze çarpar. Bu anlaşmalar, başlangıçta iş gücü ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılmış olmalarına rağmen, zaman içinde kalıcı göçe dönüşmüş ve iki ülke arasında güçlü kültürel bağların oluşmasına neden olmuştur (Özey, 2023). Bu bağlar, özellikle Almanya ve Hollanda'dan gelen Erasmus öğrencileri arasında Türk kökenli ailelerin çocuklarının bulunması şeklinde kendini göstermektedir (Çalışkan, 2017). Bu durum, Erasmus hareketliliğinin temelini atan ve güçlendiren çeşitli yapısal unsurların varlığını vurgular. Ekonomik, siyasi, tarihsel, dini bağlar, dil ortaklığı, tarihsel önyargılar ve coğrafi mesafe gibi faktörler, ülkeler arasındaki ilişkileri şekillendiren ve Erasmus hareketliliği üzerinde belirleyici rol oynayan dinamiklerdir. Benzer şekilde Vossenteyn ve diğerlerinin 2010 yılında Erasmus Programı'na katılımın artırılmasına yönelik hazırladığı raporda, ev sahibi ülkenin menşe ülkeye yakınlığının ve kültürel ve sosyal bağlarının öğrencilerin ülke seçimlerini etkilediği belirtilmiştir.

5. Bulgular

Erasmus ağının genel yapısının analizinden sonra, *ülkelerin hareketliliğe katılımlarını etkileyen faktörlerin neler olduğu ve bunların katılım düzeylerini ne ölçüde etkilediği* sorusu önem kazanmaktadır. Buradan hareketle program ülkelerinin hareketliliğe katılım düzeyini etkilediği düşünülen kriterler (ekonomik, eğitim-öğretim ve uluslararasılaşma göstergeleri) belirlenmiş ve bu kriterlere göre 7 değişken seçilmiştir (Tablo 2).

Bu değişkenler ile Erasmus'a katılım arasındaki ilişkiyi analiz edebilmek amacıyla Spearman Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Buna göre değişkenler arasındaki doğrusal ilişkilerin varlığı, yönü ve şiddeti ölçülerek, bu değişkenlerin ülkelerin öğrenci ve personel hareketliliğine katılımdaki etkileri ile birbirleriyle istatistiksel olarak ilişkisi ve anlamlılığı test edilmiştir.

Analiz sonuçları değerlendirildiğinde ülkelerin Erasmus'a katılımı ile ilgili tüm değişkenlerin arasında %95 güven düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı, güçlü ve orta düzey bir ilişki bulunmuştur ($p < 0.01$). Buna göre öğrenci hareketliliğine katılım ile ülkelerin GSYİH'sı (91,6), ilk bine giren üniversiteleri sayıları (91,4), yükseköğretime kayıtlı akademisyen sayısı (89,4), verilen hibe miktarı (85,8), yükseköğretime kayıtlı öğrenci sayısı (84,4) ve personel hareketliliğine katılımı (79,1) arasında *güçlü düzeyde pozitif bir ilişki* gözlemlenmektedir (Şekil 8, Tablo 3).

Ülkelerin GSYİH'sı ile öğrenci hareketliliğine katılım arasındaki güçlü ilişki, ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyleri ile öğrencilerin eğitim ve yaşam beklentileri arasındaki uyumdan kaynaklanmaktadır. Güçlü GSYİH'ye sahip olan ülkeler, dünya ekonomisinin önemli güçleridir ve bu ekonomik büyüme, yüksek yaşam standartları, kaliteli eğitim kurumları ve geniş iş fırsatları gibi cazip özellikleri beraberinde getirir. Bu nedenle, uluslararası öğrenciler, eğitimlerini bu ülkelerde sürdürmeyi tercih etmektedir. Bu durumun örneklerini öğrenci hareketliliğinde görmek mümkündür. 2019 yılında İspanya, Almanya, Fransa ve İtalya gibi gelişmiş ülkeler hareketliliğin odak noktasında yer almaktadır. Macrander'in (2017) uluslararası öğrenci hareketliliğini ele aldığı çalışmasında da benzer sonuçlar bulunmaktadır. Araştırmaya göre küresel ve bölgesel düzeyde yüksek gelirli ülkeler daha fazla öğrenci çekerek, yükseköğretimde dünya sisteminin merkezini temsil etmektedir. Sonuç olarak bu durum ülkelerin ekonomik kalkınmasına katkı sağlarken, uluslararasılaşma sürecinde de önemli fırsatlar sunmaktadır.

Eğitim kalitesi, üniversitelerin uluslararası itibarı ve öğrenci hareketliliği arasında güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu ilişki, dünya üniversite sıralamalarından (THE) elde edilen verilerle ortaya konmuştur. Bu sıralama, üniversiteleri araştırma, öğretim, atıflar, uluslararası görünüm ve sanayi geliri gibi beş temel performans göstergesi temelinde değerlendirmektedir. Bu göstergeler, üniversitelerin araştırma performansını, eğitim kalitesini, uluslararasılaşma düzeyini ve ekonomik katkısını ölçmek için kullanılmaktadır. Sıralamada üst sıralarda yer alan ülkeler, uluslararası eğitim sektöründe büyük bir paya sahip olmanın yanı sıra Erasmus hareketliliğinde de öncü konumdadır. Bu bağlamda, uluslararası eğitimin sağladığı prestij, ülkelerin hareketlilikte öne çıkmasını kolaylaştırdığı söylenebilir. Sonuç olarak, küresel çapta tanınan ve nitelikli üniversiteler, öğrencilere daha iyi eğitim fırsatları (yurtdışı eğitim olanakları, burs ve finansal destek, gelişmiş altyapı kaynakları vb.) sunmakta ve daha fazla tercih edilmektedir. Daha önce yapılmış olan Bouwel & Veugelers (2013), Beine vd., (2014) ile Rodriguez Gonzalez vd., (2011)'nin çalışmaları da yükseköğretim kalitesinin ülkelerin öğrenci çekme kapasitesi üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Ayrıca Erasmus hareketliliğine katılım ile ülkelerin yükseköğretim kurumlarına kayıtlı öğrenci ve akademisyen sayıları arasında güçlü düzeyde bir ilişki gözlemlenmiştir. Bu rakamlar, ülkelerin hareketlilikteki potansiyelini ortaya koyabilmek açısından büyük öneme sahiptir. Bir ülkenin mevcut öğrenci/akademisyen sayısı ne kadar yüksekse, hareketliliğe katılımdaki potansiyeli de o oranda artmaktadır. Ancak bu noktada önemli olan, ülkelerin bu potansiyeli ne ölçüde kullanıyor olduğudur.

Erasmus öğrenci hareketliliğine katılım ile ülkelere verilen hibe miktarı arasındaki güçlü ilişki, program kapsamında verilen hibe miktarının ülkelere göre dağılımına bakıldığında açıkça görülmektedir. 2019 yılı itibarıyla en yüksek hibe miktarını alan ülke Almanya'dır (233,11 milyon Euro). Almanya'yı sırasıyla Fransa (188,49), İspanya (185,00), İtalya (172,17) ve Birleşik Krallık (144,69) takip etmektedir. Türkiye ise 83,00 milyon Euro tutarında hibe alarak sıralamada 7. sırada yer almaktadır. Türkiye, yükseköğretim öğrenci kapasitesinin yüksek olmasına rağmen birçok ülkeden daha düşük hibe almasıyla dikkat çekmektedir. Bunun temel nedeni, Türkiye'ye tahsis edilen kontenjanların yeterince efektif bir şekilde kullanılmamış olmasıdır. Araştır-

malarımıza göre üniversitelere ayrılan kontenjanlar ve bu kontenjanların üniversite içindeki dağılımına yönelik kriterler bilinmemektedir. Bu durum, kontenjanların verimli ve adil bir şekilde dağıtılmasını engellemekte, dolayısıyla hibelerin etkin kullanımını olumsuz etkilemektedir. Nitekim ülkeler kendilerine ayrılan kontenjanları ne kadar etkili bir biçimde kullanırlarsa, o ölçüde hibe almaktadır. En az hibe alan ülkeler ise İzlanda, Sırbistan, Kuzey Makedonya, Lüksemburg ve Lihtenştayn'dır. Bu durum, söz konusu ülkelerin yükseköğretim öğrenci kapasitelerinin sınırlı olduğu gerçeğiyle bağlantılıdır (Avrupa Komisyonu, 2020). Her ne kadar hibelerin öğrencilerin Erasmus hareketliliğine katılımını teşvik edici bir rol oynadığı gözlemlense de hareketliliğe katılımın kümülatif bir süreç olduğu unutulmamalıdır. Diğer faktörlerin (GSYİH, üniversite kalitesi vb.) olumlu bir etki yarattığı durumlarda, hibe miktarı bu faktörlerin etkisini artırarak katılımı daha çok teşvik etmektedir.

Diğer taraftan personel hareketliliğine katılım ile öğrenci hareketliliğine katılımı (79,1), ülkelere verilen hibe miktarı (77,9) ve yükseköğretime kayıtlı akademisyen sayısı (72,5) arasında *güçlü olmakla birlikte alt sınıra yakın bir ilişki* vardır. Bunun yanında yükseköğretime kayıtlı öğrenci sayısı (65,2), ülkelerin ilk bine giren üniversite sayısı (64,8), ülkelerin GSYİH (63,0) arasında *orta düzeyde pozitif bir ilişki* bulunmaktadır (Şekil 8, Tablo 3). Bu sonuçlar öğrenci ve personel hareketliliğinin farklı dinamikleri olduğunu göstermektedir. Öğrenci hareketliliği, ekonomik gelişmişlik ve eğitim kalitesi gibi göstergelerden daha fazla etkilenirken, personel hareketliliğinde bu faktörlerin etkisi daha sınırlıdır. Bu farklılıklar, katılımcıların kimliği, hareketlilik süresi, maliyetleri, hareketliliğin amacı ve kapasitesi gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır. Bu durum bu iki tür hareketliliğin planlan-

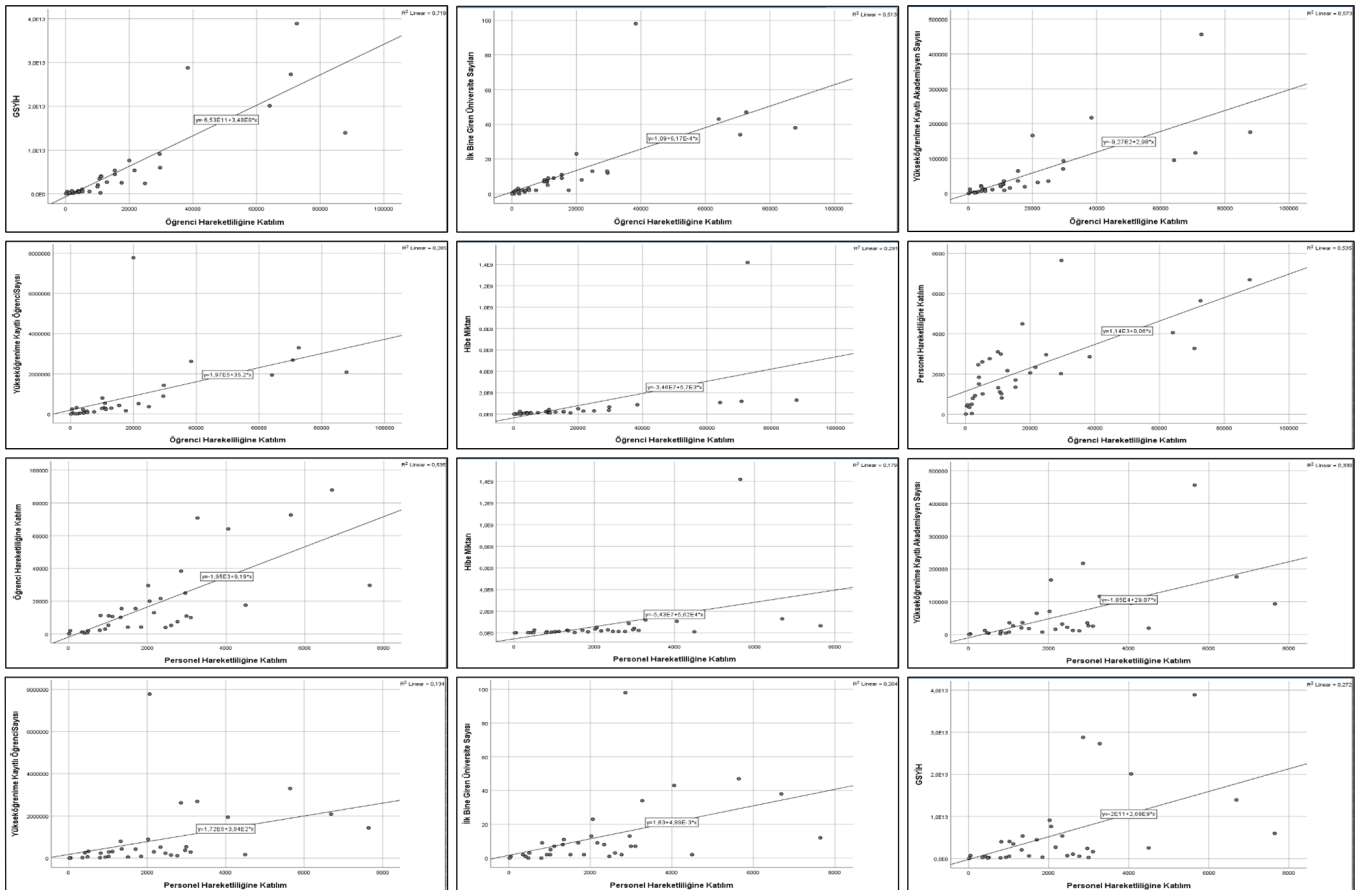
ması ve teşvik edilmesi için özelleşmiş stratejilerin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Hareketliliğin özündeki farklı motivasyonlar ve hedefler, her iki hareketliliğinde aynı stratejilere odaklanmadığını göstermektedir.

6. Sonuç ve Değerlendirme

Erasmus Programı'nın sayısal, alansal yaygınlaşması ve popülerliğinin artmasıyla birlikte, gözlemlenen eşitsizlikler dikkat çekmektedir. Bu durum, Erasmus hareketliliğinin tarihsel kalıplarında bulunan derin hiyerarşik yapıya işaret etmekte, aynı zamanda hareketliliğin daha çok Batı ülkelerine yönlendiğini göstermektedir. İspanya, Fransa, Almanya, İtalya ve Birleşik Krallık gibi ülkeler, 2004-2019 yılları arasında programın yoğun şekilde kullanıldığı ve hareketlilik açısından en popüler destinasyonlar olarak öne çıkmaktadır.

Program ülkeleri arasındaki bu mekânsal eşitsizliklerin sebeplerini anlamak adına ekonomik, eğitim-öğretim ve uluslararasılaşma olmak üzere üç farklı kategoride değişkenler belirlenmiş ve bu değişkenler Spearman Korelasyon Analizi kullanılarak test edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre öğrenci hareketliliğine katılım ile ülkelerin GSYİH'sı, ilk bine giren üniversite sayısı, yükseköğretime kayıtlı öğrenci/akademisyen sayısı ve ülkelere verilen hibe miktarı arasında güçlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu durum, belli ülkelerin hareketlilikte neden öne çıktığını açıklamaktadır.

Ekonomik açıdan güçlü, nitelikli ve uluslararası düzeyde saygın üniversitelere sahip olan ve öğrenci/akademisyen katılım potansiyelinin yüksek olduğu ülkeler Erasmus hareketliliğinden

Şekil 8. Spearman Korelasyon Analizi sonuçlarının saçılım grafiği ile gösterimi.

Figure 8. The scatter plot representation of the results of the Spearman Correlation Analysis.

Tablo 3. Erasmus'a katılımı etkileyen değişkenler arasındaki ilişkinin Spearman Korelasyon Analizi'ne göre sonuçları.

Table 3. The results of the Spearman Correlation Analysis regarding the relationship among variables affecting participation in Erasmus have been obtained.

Değişkenler		1	2	3	4	5	6	7
1. Toplam Hibe Miktarı	r	1,000	,949**	,864**	,902**	,777**	,858**	,779**
	p		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
2. Yükseköğretime Kayıtlı Öğrenci Sayısı	r	,949**	1,000	,899**	,898**	,821**	,844**	,652**
	p	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
3. Yükseköğretime Kayıtlı Akademisyen Sayısı	r	,864**	,899**	1,000	,798**	,881**	,894**	,725**
	p	0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000
4. THE Sıralamasına Göre Ülkelerin İlk Bine Giren Üniversite Sayıları	r	,902**	,898**	,798**	1,000	,884**	,914**	,648**
	p	0,000	0,000	0,000		0,000	0,000	0,000
5. GSYİH (€)	r	,777**	,821**	,881**	,884**	1,000	,916**	,630**
	p	0,000	0,000	0,000	0,000		0,000	0,000
6. Erasmus'a Katılan Öğrenci Sayısı	r	,858**	,844**	,894**	,914**	,916**	1,000	,791**
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000		0,000
7. Erasmus'a Katılan Personel Sayısı	r	,779**	,652**	,725**	,648**	,630**	,791**	1,000
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	
**Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlıdır (N=34)								

daha büyük bir pay almaktadır. Bu ülkeler, uluslararası öğrencileri çekmek için daha yüksek yaşam standartları, kaliteli eğitim, kariyer olanakları, uluslararası iş birliği ve geniş iş fırsatları gibi çekicilikler sunarak küresel öğrenci hareketliliği sahnesinde lider konumda bulunmaktadır. Bu bulgular, daha önce yapılan çalışmaların (Bouwel & Veugelers, 2013; Beine vd., 2014; Rodriguez Gonzalez vd., 2011) sonuçlarıyla da uyumlu olup, ülkelerin yükseköğretim kalitesinin öğrenci çekmede olumlu ve anlamlı bir etkisi olduğunu desteklemektedir. Ekonomik ve eğitimle ilgili faktörlerin yanı sıra, popüler dillerin (Almanca, Fransızca, İngilizce) yaygın olarak kullanılması ve bu dillerde çok sayıda ders verilmesi, bu ülkeleri uluslararası öğrenciler için çekici kılan bir başka unsurdur. Bu dillerin bilinirliği, öğrencilerin iletişim kurma ve entegrasyon sürecini kolaylaştırırken, bu ülkelerin uluslararası eğitim arenasında daha fazla görünürlük kazanmalarına da yardımcı olur. Ayrıca, ülkelerin coğrafi konumları ve uluslararası iş birlikleri uluslararası eğitimde kilit rol oynayan unsurlardır. Stratejik bir konumda bulunmak, özellikle farklı kültürlerden gelen öğrencilere erişim sağlamak açısından büyük avantajlar sunmaktadır. Uluslararası iş birlikleri ise sadece üniversiteler arasındaki bilgi alışverişini artırmakla kalmaz, aynı zamanda bu kurumların uluslararası alanda daha geniş bir tanınırlığa ulaşmasına da katkıda bulunmaktadır. Sonuç olarak, ekonomik, eğitim, dil ve kültür gibi birçok faktör ülkelerin Erasmus hareketliliğine katılımını teşvik eden önemli etmenlerdir. Bu faktörler, bir araya geldiklerinde kümülatif bir süreç oluşturarak uluslararası öğrenci ve personel hareketliliğini desteklemektedir.

Çalışmanın odaklandığı konulardan biri de Türkiye'nin Erasmus hareketliliğindeki mevcut durumudur. Türkiye'de Erasmus Programı'na katılım zaman içinde önemli ölçüde artmıştır. 2004 yılında %0,5 ile 21. sırada yer alan Türkiye, 2019'da bu payı %3,1'e yükselterek 10. sıraya yerleşmiştir (Ulusal Ajans, 2006; Avrupa Komisyonu, 2020). Program ülkeleri arasında yükseköğretime kayıtlı öğrenci sayısında ilk sırada olmasına rağmen, Türkiye'de programa katılımın oldukça düşük olması (toplam öğrenci sayısının %0,4'ü) umut verici bir sonuç değildir. Türkiye'deki Erasmus hareketliliği zaman içinde belirli bir gelişim göstermiş olsa da bu artışın beklentileri karşılamaktan uzak ol-

duğu ve hala belirgin bir katılım açığının bulunduğu görülmektedir. Özellikle Türkiye'nin öğrenci hareketliliği açısından güçlü gönderen, ancak zayıf alan ülke konumunda olması, uluslararası öğrenci çekme noktasında daha fazla çaba harcaması gerektiğini göstermektedir. Diğer taraftan, personel hareketliliği açısından Türkiye'nin hem gönderen hem de alan ülke olarak dengeli bir durumda olduğu söylenebilir. Ancak, bu dengeyi sürdürmek ve daha da artırmak için çeşitli destek mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, Erasmus Programı'na katılımın sadece sayısal değil, aynı zamanda çeşitlilik ve kapsayıcılık açısından da değerlendirilmesi önemlidir. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden ve farklı sosyo-ekonomik arka planlardan öğrencilerin programa katılımının artırılması, daha kapsayıcı bir Erasmus deneyimi sağlayabilir.

Türkiye'nin hareketlilik alanındaki potansiyelini etkin bir şekilde değerlendirebilmesi ve uluslararası alanda daha güçlü bir konum elde edebilmesi için, Yükseköğretim Kurulu (YÖK), Ulusal Ajans ve üniversiteler tarafından geliştirilecek çeşitli dinamik ve sürdürülebilir stratejilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çerçevede aşağıdaki stratejiler geliştirilebilir:

- **Tanıtım ve Pazarlama Stratejileri:** Üniversiteler, dijital platformlarda daha etkin bir şekilde tanıtım yapabilmek için mevcut kapasitelerini, öğrenci deneyimlerini, akademik başarılarını ve çevresel olanaklarını içeren içerikler üretmelidir. Ayrıca, Türkiye'nin uluslararası eğitim faaliyetlerine ve etkinliklere aktif katılımı sağlanmalıdır. Bu etkinlikler, potansiyel öğrencilerle etkileşimde bulunma ve onlara üniversiteler hakkında detaylı bilgi sağlama konusunda önemli fırsatlar sunacaktır.

- **Üniversitelerin Araştırma Altyapısının Geliştirilmesi:** Güçlü bir araştırma altyapısı, ulusal ve uluslararası düzeyde önemli projelerin yürütülmesine olanak tanıyarak Türk üniversitelerini küresel eğitim sahnesinde daha rekabetçi hale getirebilir. Bu çerçevede, üniversiteler uluslararası standartlara uyumlu hale getirilmeli ve ikili anlaşmalarının yapılabilmesi için uygunluk analizleri gerçekleştirilmelidir. Bu analizler kapsamında üniversitelerin yabancı dil bilen akademisyen sayıları, yayın sayıları, yabancı dilde verilen dersler, akademik ve araştırma faaliyetleri

için uygun çalışma ortamları, çevresel olanaklar gibi faktörler detaylı bir şekilde değerlendirilmelidir. Aynı zamanda uluslararası öğrenci katılım koşulları ve destekleri yeniden gözden geçirilmelidir. Sonuç olarak, Türkiye'deki üniversitelere kayıtlı öğrenci sayısı her geçen yıl artmasına rağmen, Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında ülkemize daha az kontenjan verildiği görülmektedir. Eğer Türkiye'nin batı ile bütünleşmesi isteniyorsa, bu konuda pozitif bir ayrımcılık yapılmalıdır. Nitekim bu adımlar, ülkemizdeki katılımcılara uluslararası hareketlilikte fırsat eşitliği yaratacaktır.

• **Yabancı Dil Yeteneklerinin Güçlendirilmesi:** Öğrencilere ve akademisyenlere yönelik dil eğitimi programları ve kursları düzenlenerek katılımcıların yabancı dil becerileri artırılmalı ve uluslararası iletişim becerileri güçlendirilmelidir.

• **Burs ve Finansal Destek Stratejileri:** Türk lirasındaki değer kaybıyla birlikte Erasmus'a katılan öğrencilerin karşılaştığı kur farkı sorunları, dikkate alınmalı ve bu öğrencilere yönelik ek destekler sağlanmalıdır. Değer kaybının etkilerini azaltmak amacıyla devlet tarafından finansal destek mekanizmaları oluşturulabilir, öğrencilere yönelik burslar revize edilebilir veya ekonomik sıkıntı çeken öğrencilere özel destek programları geliştirilebilir. Bu önlemler, öğrencilerin mali zorluklarla daha etkin bir şekilde başa çıkmalarına yardımcı olarak Erasmus deneyimlerini olumlu yönde etkileyecektir.

Bu değerlendirmeler, üniversitelerin uluslararasılaşma kapasitelerini anlamak ve geliştirmek adına kritik öneme sahiptir. Bu stratejilerin başarılı bir şekilde uygulanması Erasmus koordinatörlerinin daha stratejik ve geniş bir perspektiften hareket etmelerine olanak sağlayacak, üniversitelerin uluslararasılaşma çabalarını destekleyecektir. Ayrıca, Türkiye'nin uluslararası eğitim alanında daha etkin ve rekabetçi bir aktör olmasına da katkı sağlayacaktır.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest: Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. *The authors declare that there is no conflict of interest.*

Yazar Katkısı/ Author Contribution: Bu çalışma E.Ö.'nün doktora tezi kapsamında hazırlanmıştır ve bu süreçte S.Ö.K. danışman olarak çalışmanın tüm sürecinde katkı sağlamıştır. *This study has been prepared within the scope of E.Ö.'s doctoral thesis, and throughout this process, S.Ö.K. has contributed as the advisor of the study.*

Etik Kurulu Onayı/ Ethics Committee Approval: Bu çalışma için Etik Kurul Onay Belgesi gerekmemektedir. *Ethics Committee Approval is not required for this study.*

Teşekkür ve Katkı Belirtme/ Acknowledgements: Verilerin temin edilmesi noktasında gösterdikleri ilgi ve desteklerinden dolayı Ulusal Ajans'a çok teşekkür ederiz. We would like to thank the National Agency for their interest and support in providing the data.

Kaynakça

- Adanır, Y., & Susam, E. (2019). Yükseköğretim öğrencilerinin Erasmus+ Programı hakkındaki görüşleri (Muş Alparslan Üniversitesi örneği). *Journal of History School*, (43), 1584-1612. <http://dx.doi.org/10.29228/Joh32681>
- Akar, E., & Gürkaynak, M. (2022). Bir kamu diploması aracı olarak Avrupa Birliği Erasmus+ Programı. *Journal of Suleyman Demirel University Institute of Social Sciences*, (42), 263-294.
- Akgün, A. C., Paltun, D., & Abanoz, M. (2020). Kamu diploması aracı olarak yurttış diploması: Türkiye'nin uluslararası ilişkilerdeki misyonuna yönelik Erasmus+ Avrupa gönüllük programı örneği. *Intermedia International E-journal*, 7(13), 338-357. [10.21645/intermedia.2020.85](https://doi.org/10.21645/intermedia.2020.85)
- Avrupa Komisyonu. (2004). *Erasmus statistics from previous years*. <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/resources-and-tools/statistics-and-factsheets>
- Avrupa Komisyonu. (2020). *Erasmus+ Programme- annual report 2019*. <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/resources-and-tools/statistics-and-factsheets>
- Beine, M., Noel, R. & Ragot, L. (2014). Determinants of the international mobility of students. *Economics of Education Review*, (41), 40-54.
- Bilgehan, Z. (2016, Kasım 27). *OHAL'de Erasmus*. Hürriyet. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ohalde-erasmus-40289454>
- Bouwel, V. L., & R. Veugelers, R. (2013). The determinants of student mobility in Europe: the quality dimension. *European Journal of Higher Education*, 3(2), 172-190. [10.1080/21568235.2013.772345](https://doi.org/10.1080/21568235.2013.772345)
- Caron, L. (2024). *Handbook of human mobility and migration*. In Recchi E. & Saffi, M. (Ed.), *Is there an end to mobility? circular and onward migrants* (pp. 53-59). *Elgar Handbooks in Migration*. <https://doi.org/10.4337/9781839105784>
- Çalışkan, E. (2017). *Erasmus Mobility in Turkey: motivations and expectations of higher education students at METU* (Yayın No. 41698) [Yüksek Lisans Tezi, METU]. Ulusal Tez Merkezi.
- Duman, T. (2001). Avrupa Birliği eğitim programları, Sokrates Programı. *Milli Eğitim Dergisi*, (149), 35-46. https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/149/du man.htm
- Erasmus Student Network (ESN). (2020). *ESN releases the biggest research report on the impact of COVID-19 on student exchanges in Europe*. <https://esn.org/covidimpact-report>
- European Parliament (EP). (2020). *Erasmus+ students during Covid-19: MEP's call for more support and clarity*. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20200408IPR76811/erasmusstudents-during-covid-19-meps-call-for-more-support-and-clarity>
- Favell, A. (2014). *Immigration, integration and mobility: new agendas in migration studies essays 1998–2014*. ECP Press.
- Hocaoğlu Bahadır, N., & İba Gürsoy, S. (2020). Covid-19 ve ab Erasmus+ Programı'na bakış: Kırklareli üniversitesi örneği. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, (19), 728-751. <https://doi.org/10.21547/jss.783979>
- Kalaycı, Ş. (2014). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Asil Yayın Dağıtım.
- Karlı, İ., & Özel, M. (2020). Türkiye'nin uluslararası imajında

- yurttaş diplomasisinin rolü: Erasmus+ Değişim Programı öze-
linde Polonya örneği. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*,
5(9), 1-17.
- Kavrar, Ö., & Çankaya, S. (2022). Digitalization readiness of uni-
versity students in Erasmus+: A case study of Turkey, Italy
and Spain. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Der-
gisi*, (47), 328-341.
<https://doi.org/10.52642/susbed.1029962>
- Kosmaczewska, J. (2015). Academic attractiveness of a host co-
untry to Erasmus exchange students. The case of Poland.
In H. D. Rugāja (Eds.), *Towards Smart, Sustainable and In-
clusive Europe: Challenges for Future Development*, XVI Tu-
riba University Conference, Proceeding Book, (pp.
175–185). [https://www.turiba.lv/storage/files/xvi-konfrak-
sti-final.pdf](https://www.turiba.lv/storage/files/xvi-konfrak-
sti-final.pdf).
- Köklü, N., Büyüköztürk, Ş., & Çokluk Bökeoğlu, Ö. (2006). *Sosyal
bilimler için istatistik*. Pegem Yayınları.
- Küçükcan, T., & Gür, B. S. (2009). *Türkiye’de yükseköğretim: kar-
şılaştırmalı bir analiz*. SETA.
- Macrander, A. (2017). Fractal inequality: A social network
analysis of global and regional international student mobi-
lity. *Research in Comparative & International Education*,
12(2), 243–268.
<https://doi.org/10.1177/1745499917712616>
- Özel, M. (2021). *Kamu diplomasisi türü olarak eğitim diploma-
sisi bağlamında Erasmus+ Değişim Programı* (Yayın No.
661049) [Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi]. Ulusal Tez Mer-
kezi.
- Özey, E. (2023). *Erasmus Programı hareketliliğinin Türkiye üni-
versitelerindeki mekânsal ve dönemsel analizi* (Yayın No.
806471) [Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversi-
tesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Rodriguez Gonzalez, C., Bustillo Mesanza, R., & Mariel, P.
(2011). The determinants of international student mobility
flows: an empirical study on the Erasmus programme. *Hig-
her Education: The International Journal of Higher Educa-
tion and Educational Planning*, 62(4), 413-430.
- Sirkeci, İ., & Cohen, J. H. (2013, 31 July). Not migrants and im-
migration, but mobility and movement. *Cities of Migration*.
Thought Leadership.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate sta-
tistics*. Pearson.
- Teichler, U. (2015). Academic mobility and migration: what we
know and what we do not know. *European Review* 23(S1),
6-37. [10.1017/S1062798714000787](https://doi.org/10.1017/S1062798714000787)
- Times Higher Education (THE). (2022). *World university ran-
kings*. [https://www.timeshighereducation.com/world-uni-
versity-rankings](https://www.timeshighereducation.com/world-uni-
versity-rankings)
- Vossensteyn, H., Beerkens, M., Cremonini, L., Besancón, B.,
Focken, N., Leurs, B., McCoshan, A., Mozuraityte, N., Pi-
mentel Bótas, PC., & de Wit, H. (2010). *Improving the par-
ticipation in the ERASMUS programme*. Brussels, Belgium:
Directorate-General for Internal Policies of the European
Parliament. [https://purehost.bath.ac.uk/ws/portalfiles/port-
al/292129/improving_the_participation_in_the_eras-
mus_programme_updated_with_my_name_in_it.pdf](https://purehost.bath.ac.uk/ws/portalfiles/port-
al/292129/improving_the_participation_in_the_eras-
mus_programme_updated_with_my_name_in_it.pdf)
- Yöntem, E., & Yıldız, S. (2017). Avrupa Birliği eğitim ve gençlik
programlarından yararlanan Kırıkkale üniversitesi öğrenci-
lerinin kültürel etkileşim bağlamındaki düşünceleri. *Gençlik
Araştırmaları Dergisi*, 5(12), 47-68.
- Zeybek Kabakçı, G., & Şimşek, B. (2015). Kültürler arasında göç-
men haller: “Erasmus maceram” dijital hikâyeleri. *Hacet-
tepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Der-
gisi*, 2(1), 153-185. [10.17572/mj2015.1.153185](https://doi.org/10.17572/mj2015.1.153185)